

DE ABEELNSTRAAAT-RAMP VAN DE 22 OKTOBER 1944

HERDENKING OP 22 OKTOBER 2022

PLANTSOEN ABEELNSTRAAAT

onder auspiciën van:

bewonersvereniging 't Vinkenkampke

vereniging Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch

De Abeelenstraat ramp van 22 oktober 1944:

Dodelijke slachtoffers

Verwoeste en herbouwde woningen

Herdenkingen

**Een geïllustreerde tekst vervaardigd bij gelegenheid
van de herdenking van die ramp op 22 oktober 2022**

**Bewonersvereniging 't Vinkenkampke
Lamber Walschots, Wies Eerhart, Ger van Uden**

**Vereniging Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch
Hans van Bavel, Pieter van der Schoot**

auteurs: Pieter van der Schoot, Hans van Bavel

De ramp van 22 oktober 1944

De nacht van 21 op 22 oktober 1944 was heel onrustig geweest. Veel schotenwisselingen tussen de Duitse bezetters die hun hoofdkwartier gevestigd hadden aan de westrand van het Hinthamerpark en de geallieerden die van de zuid- en oostzijde 's-Hertogenbosch benaderden. Het 'zat in de lucht' dat het de geallieerden menens was om de bezetters uit 's-Hertogenbosch te verdrijven en daardoor een weg te banen naar bevrijding van noordoostelijk Noord Brabant en, wellicht, van Nederland bij en boven de grote rivieren.

De zondag begon relatief rustig. In de omgeving van de Graafseweg gingen de mensen zelfs massaal naar de HH. Antonius en Barbarakerk (zgn. 'Bartjeskerk'). Toch ging het mis. Tegen 12.00u ging Andreas van Galen van Abeelenstraat 15 zoals alle dagen op weg naar zijn werk: het optakelen van de gewichten van de drie gemeentelijke torenuurwerken zodat, bij alle dreiging en ellende van de bezetting, deze uurwerken toch de juiste tijd aan zouden blijven geven. Hij werd overvallen door artilleriegeschut en keerde haastig op zijn schreden. Vrouw en kinderen waren blij dat hij weer terug was en besloten werd om 'vandaag dan maar niet naar de kerk te gaan'.

Nauwelijks was dat uitgesproken toen oorverdovend 'gedonder' van zware vliegtuigen alle aandacht eiste. Twee huizen naast Van Galen (op nummer 11) liep iemand naar buiten om poolshoogte te nemen. Vermoedelijk werd een van de acht aankomende geallieerde bommenwerpers door Duits luchtafweergeschut geraakt, explodeerde en verloor zijn twee 1000-ponders. Het onmiddellijke gevolg van deze catastrofe maakten de bewoners van Abeelenstraat 11, 13 en 15 op enkelen na niet meer mee: de huizen 11 en 13 spatten uit elkaar toen de twee bommen daarop vielen. Van het huis met nummer 15 werd de zijmuur aan de kant van de nummers 11 en 13 ingedrukt met fatale gevolgen voor zijn bewoners (**afbeelding 1**). De motor van het vliegtuig kwam terecht op de Graafseweg en verdween in een diep gat in het wegdek. De rest van het vliegtuig met de brandstoftanks explodeerde tegen enkele huizen aan de Graafseweg (nrs 139-153) die vervolgens in verzengend vuur werden vernietigd (**afbeelding 2**). Van een der overige bommenwerpers kwamen de bommen terecht op woningen nrs. 92-102 verder weg op de Graafseweg – de huizen stortten in (**afbeelding 3**). De vernietiging van al deze woningen werd enkele dagen later door mejuffrouw Horsten, destijds wonende Graafseweg 168, vastgelegd.

Aldus voltrok zich omstreeks het middaguur van 22 oktober 1944 de grootste ramp die 's-Hertogenbosch overkwam voor wat betreft de dodelijke afloop voor zijn bewoners. Onder de doden waren niet alleen bewoners van de verwoeste huizen in Abeelenstraat en Graafseweg maar ook anderen die in de omgeving van het rampterrein woonden of aanwezig waren of, later op de dag, getroffen werden door artillerievuur dat van geallieerde zijde op uitgebreide schaal op die buurt werd losgelaten.

Dodelijke slachtoffers en verwoesting in de Abeelenstraat

Abeelenstraat 11 was de woning van het kinderrijke gezin van Piet van Nistelrooij en Dora de Laat. Piet en Dora waren thuis met 7 kinderen. Het achtste kind (de oudste zoon Piet) was zowaar ook in huis om samen met het hele gezin de 25ste verjaardag van zijn echtgenote Ria Vogels te vieren. Het huis was verder al heel druk omdat Piet en Dora sinds 10 oktober 6 mensen uit Berlicum in huis hadden genomen die op die dag en zonder pardon door de Duitse bezetters uit hun woning verdreven waren. Van al die mensen overleefde alleen de ene man Marinus van Heijnsbergen uit Berlicum omdat hij, onrustig geworden van het 'oorverdovende vliegtuiglawaai', de woning verlaten had om poolshoogte te nemen. Hij werd, zwaar gewond, overgebracht naar het Johannes de Deo-ziekenhuis aan de Papenhulst.

Van Abeelenstraat 11 bleef niets gespaard. Op de plaats van de woning was na de explosie een groot gat. Van de 16 omgekomen aanwezigen in het huis was van het gezin Van Nistelrooij slechts één dode (de oudste zoon Piet) identificeerbaar overgebleven. De andere lichamen waren onherkenbaar verminkt. Op 17 januari 1945 werden de stoffelijke resten op Orthen begraven: een kist waarin Piet jr. van Nistelrooij, een kist met 'ledemaaten'.

Vijf van de zes evacués uit Berlicum kwamen ook om. Op de begraafplaats van Berlicum zijn op een onbekend tijdstip 5 graven aangelegd die, ook weer, op een onbekend tijdstip zijn geruimd. Onduidelijk is of iets anders dan 5 lege kisten in Berlicum begraven zijn geweest. Na het overlijden van de enige overlevende Marinus van Heijnsbergen (in 1990) zijn op zijn grafsteen de namen van zijn in oktober 1944 omgekomen echtgenote en hun twee kinderen vermeld (**afbeelding 4**). De namen van de 5 overledenen staan op het oorlogsmonument van Berlicum (**afbeelding 5**).

Abeelenstraat 13. was de woning van het grote gezin (8 kinderen) van Henk van Hirtum en Stien Eijkemans. Op het moment van de ramp was Stien met twee kinderen elders in de stad – Henk was met drie van zijn kinderen in huis – de andere 3 waren ‘buiten’ in de buurt. Henk en de drie kinderen werden op slag gedood door de explosies. De andere kinderen raakten zwaar gewond en werden naar het Groot Zieken Gasthuis gebracht.

Het duurde tot woensdag voordat moeder Stien de eerste gelegenheid nam om de inmiddels ingestelde spertijd te negeren en samen met haar aan de Zuid Willemsvaart verblijvende broer Frans vroeg in de ochtend naar het GZG te gaan om haar kinderen weer te zien. Beide werden ze op weg naar het GZG door Duitse sluipschutters doodgeschoten op het Kardinaal van Rossumplein.

Abeelenstraat 15 was de woning van Andreas van Galen en Lamberdina van der Donk en hun vier kinderen. Een van de kinderen was al enkele maanden niet in huis – want bij familie in Limburg voor verlenen van zorg. Door de explosies werden Andreas en twee van zijn kinderen onmiddellijk gedood. Het derde kind raakte bekneld tussen muren en meubilair en werd zwaargewond naar het GZG gebracht. Daar is het enkele uren later overleden. De dode lichamen van Andreas en zijn kinderen werden pas daags na de ramp uit huis weggehaald en overgebracht naar, waarschijnlijk, het GZG. Moeder Lamberdina overleefde de ramp maar stierf – volgens het vierde kind en dochter Riek ook ‘van verdriet’- in 1947. Alle overledenen zijn begraven in een nog bestaand familiegraf op Orthen (**afbeelding 6**).

Abeelenstraat 5 was de woning van sigarenmaker Frans van der Heijden. Zijn 3-jarig zoontje Frans raakte gewond door de explosies. Het kind is naar het GZG vervoerd en daar, voor zover bekend, na maandenlange verzorging overleden.

Op het **Abeelenstraat plantsoen** stond een houten bouwsel van de luchtbeschermingsdienst (LBD). Op het moment van de ramp had Gerard Humblé dienst – er was een tweede LBD-er in de persoon van Gerhard Jansen. Meest waarschijnlijk lijkt dat Gerhard Jansen op slag werd gedood door de explosies van ongeveer 12 uur. Gerard Humblé zou in de loop van de middag tijdens hulpverlening omgekomen zijn.

Elzenstraat 7 was de woning van het gezin De Boer. Dochter Lenie (8 jaar) was op het moment van de ramp met vriendinnetjes ‘spelen in de buurt’. Het waren vermoedelijk scherven van de bommen of ander puin waardoor ze zo hard werd geraakt dat ze op slag werd gedood. Zij is, samen met andere

slachtoffertjes, op de kinderbegraafplaats van Orthen begraven. Haar graf is op onbekend moment geruimd.

Dodelijke slachtoffers en verwoesting aan de Graafseweg

Graafseweg 139-153 – de 4 dubbele woningen werden door brand totaal verwoest na inslag van de vliegtuigrest met de brandstoftanks. Bij de acht gezinnen viel één dodelijk slachtoffer: Wilhelmus ('Wimpie') Tijnk was bijna 6 maanden oud en stierf in de armen van zijn moeder die tevergeefs had geprobeerd hem in bescherming te nemen in het instortende huis (nummer 153). De overbuurman Le Blanc (Graafseweg 138) had de tegenwoordigheid van geest om moeder en kind uit de puinhopen te bevrijden voordat het verwoestende vuur toe kon slaan.

De woningen Graafseweg 92 – 102 werden door vermoedelijk 2 neerploffende bommen van een der andere bommenwerpers verwoest. Het huis met nummer 100 was de woning van de weduwe Berta Delhaes en haar kinderen Martha (16 jaar oud) en Frans (11 jaar oud). Vader Henricus J.F.H. Heeren was in april 1942 in een Duits werkkamp in Polen (Tschentogau) omgekomen. De kinderen werden op slag gedood.

Graafseweg 131 was de woning van schoenmaker Gerard van Kempen en Helena van de Ven. In de loop van de middag bracht hij vrouw en kind in veiligheid bij zijn schoonmoeder in Hintham. Later in de middag ging ook hij op weg naar dit veilige onderkomen. Het was nog slechts enkele meters gaan toen hij door artillerievuur dodelijk getroffen werd. Hij werd in Hintham begraven (**afbeelding 7**). Zijn naam is vermeld op het oorlogsmonument van Hintham (**afbeelding 8**).

Overige dodelijke slachtoffers

Zuidoosterfront 46 in de Graafsewijk was de woning van Marinus van Wamel en Clara van Kempen en hun vier kinderen. Moeder Clara wilde ondanks de 'heibel' van het kanonnenlawaai toch met haar kind Marietje naar de

Bartjeskerk. Onderweg naar de kerk werd Marietje dodelijk getroffen door artillerievuur.

Seringenstraat 2 in Hintham was de woning van het gezin De Graaf-aan de westrand van het Hinthamerpark. Kinderen in dat gezin waren ‘nieuwsgierig’ om te zien wat zich aan de Graafseweg had afgespeeld. Slechts twee mochten er gaan kijken: Gerard en Hans. Gerard werd dodelijk getroffen – vermoedelijk door een granaatscherf – toen hij daar de buurt verkende. Hij is begraven geweest in Orthen – op een onduidelijk tijdstip is zijn graf geruimd. Zijn naam staat op het oorlogsmonument van Hintham (**afbeelding 8**).

Gruttostraat 27 in ‘De Sieb’ was de woning van Wim Salfischberger. Als lid van de LBD werd hij opgetrommeld om bijstand te gaan verlenen in de puinhopen van de Abeelenstraat. Hij moest zijn behulpzaamheid in de loop van de middag met de dood bekopen. Hij werd begraven op Orthen (**afbeelding 9**).

Op de 5 overleden evacués uit Berlicum na (‘ze waren bij hun dood niet geregistreerd in de burgerlijke stand van ’s-Hertogenbosch’) zijn de namen van alle omgekomenen in de Bossche Erelijst Oorlogsslachtoffers opgenomen (**afbeelding 10**). In de Erelijst staan de doden nu veelal nog alleen bij naam. Erfgoed ’s-Hertogenbosch werkt aan een digitaal ‘boek’ waarin de lotgevallen van de dodelijke slachtoffers beschreven worden.

Herbouw van verwoeste woningen na de ramp

De woningen Abeelenstraat 3-15 waren zozeer beschadigd zo niet geheel verwoest door de ramp dat alleen herbouw een optie was. In oktober 1948 werden de nieuwe woningen in gebruik genomen. Die waren tot in details gebouwd volgens hetzelfde plan als dat waarmee de verwoeste woningen in begin jaren dertig waren neergezet. Uitwendig waren en bleven de herbouwde woningen herkenbaar door een afwijkende kleur van de gebruikte stenen (**afbeelding 11**). Inwendig was bijzonder dat, door gebrek aan hout voor de bouw, de huizen voorzien werden van een betonnen (‘Perfora’) zoldervloer terwijl de hele verdere buurt houten zoldervloeren had en heeft.

Het heeft tot 1953 geduurd voordat de door hels vuur verbrande woningen Graafseweg 139-153 werden herbouwd. Bij de herbouw werden de benedenwoningen opgeleverd als buurtwinkels. Bij deze herbouw kwamen,

heel opvallend, de voor de Graafseweg gebruikelijke voortuintjes te vervallen. In hun hele uitwendige verschijning verschilden de nieuwgebouwde woningen aldus sterk van de oorspronkelijke bebouwing langs de Graafseweg: een permanente herinnering aan hun bijzondere origine (**afbeelding 12**).

In 1952 konden in geheel andere stijl herbouwde woningen op de locatie Graafseweg 96-102 betrokken worden. De kleine eerdere woningen waren vervangen door winkels op de begane grond en ruime bovenwoningen (**afbeelding 13**). Dit gedeelte van de Graafseweg bestaat inmiddels niet meer: het is in 2008 gesloopt en deels vervangen door meerlagige nieuwbouw.

De ramp vermeld en herdacht

Op 31 augustus 1945 deed de hele buurt 't Vinkenkampke uitgebreid mee aan de viering van Bevrijdingsdag annex Koninginnedag te midden van de restanten van de gesloopte woningen Abeelenstraat 3-15 en veelal nog niet geheel herstelde woningen in de buurt. Herdenking van de ramp was niet het doel maar zal ongetwijfeld uitvoerig en veelvuldig aan de orde geweest zijn. Het gebeuren werd voor altijd vastgelegd door buurtgenote Mej. Horsten van de Graafseweg (**afbeelding 14**).

In oktober 1948 werd de ingebruikname van de herbouwde woningen Abeelenstraat 3-15 aangegrepen voor een kerkelijke herdenking van de ramp. In de Bartjeskerk werd een herdenkingsdienst gehouden waarbij 'bidprentjes' werden uitgereikt met daarop de namen van de dodelijke slachtoffers van de ramp (**afbeelding 15, 16**). Aan directbetrokkenen werd een oorkonde uitgereikt die ondertekend was door stedelijke hoogwaardigheidsbekleders die ook bij de herdenking aanwezig waren geweest (**afbeelding 17**). Op de herbouwde woningen was in de gevel tussen nummers 9 en 11 een gedenksteen met passende tekst ingemetseld (**afbeelding 18**).

In 1969 verzamelde de heemkunde kring 'De Boschboom' getuigenverklaringen van de verschrikkingen van de ramp in een boekwerkje onder de titel 'De bevrijding van 's-Hertogenbosch'.

In tientallen latere jaren kreeg de ramp slechts summiere aandacht zoals vermelding in het boek 'October 1944. Den Bosch bevochten en bevrijd' van

Luc van Gent uit 1989 en in het boek 'Wegens bijzondere omstandigheden, 's-Hertogenbosch in bezettingstijd 1940-1944' door J. Didden in 2008.

In de aanloop naar de herdenking van 60 jaar bevrijding van de stad publiceerde het Brabants Dagblad (auteur: Twan van den Brand) op 24 oktober 2004 een uitvoerig verhaal over een van de meest getroffen gezinnen van de ramp: het kinderrijke gezin Van Hirtum van nummer 13 waarvan de vader, moeder en 3 kinderen de ramp niet hadden overleefd en de achtergebleven 5 kinderen hun latere leven slechts met horten en stoten op hadden kunnen bouwen.

In 2008 deed de voormalige buurtbewoner van de Abeelenstraat Theo van Santvoort op beperkte schaal en in eigen beheer een boek verschijnen 'In d'n oorlog' dat geheel aan de bevrijdingsweek van 's-Hertogenbosch was gewijd en de ramp uitvoerig besprak. Uit diepgaand onderzoek had hij vastgesteld dat de bommen, die op de Abeelenstraat en omgeving terechtgekomen waren, eigenlijk bedoeld waren geweest voor het Duitse hoofdkwartier in het Hinthamerpark dat 800 meter verderop gelegen was. De bommenval was een 'fatale vergissing' geweest die tientallen burgers hun leven kostte zonder de Duitse bezetters schade toe te brengen.

Op 17 oktober 2008 besteedde het Brabants Dagblad uitvoerig aandacht aan het boek van Van Santvoort en vooral aan de conclusie dat het allemaal op miscommunicatie had berust dat 't Vinkenkampke getroffen was. Tegelijk met dit verhaal besteedde de auteur Wim Hagemans speciale aandacht aan één toen overleden stadgenoot: Andreas van Galen, de hoofdbewoner van Abeelenstraat 15 die de uurwerkopwinder was van het Stadhuis, de Sint Jan en de Antoniuskapel.

In 2008 werd door J. Didden summier melding gemaakt van de ramp in het boek 'Wegens bijzondere omstandigheden, 's-Hertogenbosch in bezettingstijd 1940-1944'.

Op 20 december 2016 kwam het Brabants Dagblad nogmaals met een verhaal over de ramp toen in de ondergrond van het Lariksplein een niet-geëxplodeerde bom werd gevonden die vermoedelijk van de rampdag was overgebleven.

In 2020 hebben enkele leden van de vereniging Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch het plan opgevat om een ruimere bekendheid te geven aan de ramp in het algemeen, de individuele gestorven slachtoffers in het

bijzonder. In de loop van de periode dat zij hun plannen gestalte gaven deed zich de mogelijkheid voor om bij de herinrichting van het speelveld van de Abeelenstraat en in het zicht van de na de ramp herstelde woningen met nummers 3-15 in deze straat een permanente bescheiden herdenkingsplek in te richten (**afbeelding 19, 20, 21**).

Dank aan Erfgoed 's-Hertogenbosch en de redactie van Bossche Kringen voor toestemming om beeldmateriaal op te nemen.

Bronnen:

Bavel H. van en P. van der Schoot (2021) De Abeelenstraat-ramp van 22 oktober 1944: de stad is een nog veel grotere ramp bespaard gebleven. Bossche Kringen 8(4) blz. 11-17

Brabants Dagblad, digitaal archief: 24 oktober 2004; 17 oktober 2008; 20 december 2016; 23 oktober 2021

Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) 'Verhalen van Brabant' onder de titel Oorlogsslachtoffers 's-Hertogenbosch

Didden, J. (2008) Een strategische plaats. De Bevrijding. Hoofdstuk 16 blz. 305-324 in: Wegens bijzondere omstandigheden, 's-Hertogenbosch in bezettingstijd 1940-1944. René Kok e.a. redactie. Uitgeverij Veerhuis, Alphen aan de Maas

Erelijst Oorlogsslachtoffers 's-Hertogenbosch over Franciscus Eijkemans

Gent, L. van (1989) October 1944, Den Bosch bevochten en bevrijd. Uitgeverij Waanders, Zwolle ISBN 90-6630-192-9 blz. 1-160

Kring voor Geschiedenis en Heemkunde 'De Boschboom' (1969) De bevrijding van 's-Hertogenbosch. Bibliotheek Erfgoed nr. H0267

Santvoort, Theo van (2014) In d'n oorlog, de bevrijding van Den Bosch; versie 3. Uitgave in eigen beheer. Bibliotheek Erfgoed 's-Hertogenbosch nr. H1645. blz. 1-173

Ven, Jos van de en Bertjan Kers (2021) 'Zij maakten desastreuze luchtaanval mee' - Verslag onthulling herdenkplek Abeelenstraat. Brabants Dagblad 23 oktober 2021

Afbeeldingen

afb. 1: verwoesting Abeelenstraat 3-15.

afb. 2: verwoesting Graafseweg 139-153

afb. 3: verwoesting Graafseweg 92-102

afb. 4: graf Marinus van Heijnsbergen in Berlicum uit 1990 met vermelding van 3 Berlicumse slachtoffers van de Abeelenstraatramp in 1944 (foto jan. 2021)

afb. 5: vermelding van de vijf omgekomen evacués uit Berlicum op het plaatselijke oorlogsmonument (foto okt. 2022)

afb. 6: Familiegraf van Galen (foto okt. 2022)

afb. 7: graf Gerard van Kempen in Hintham (foto okt. 2022).

afb. 8: vermelding van omgekomenen Gerard de Graaf en Gerard van Kempen op het oorlogsmonument van Hintham (foto jan. 2021)

afb. 9: graf Wim Salfischberger en echtgenote op Orthen (foto okt. 2022)

afb. 10: op de evacués uit Berlicum na zijn alle omgekomenen opgenomen in de Erelijst van de Oorlogsslachtoffers van 's-Hertogenbosch. Vooralsnog komen de evacués uit Berlicum in de lijst niet voor: 'zij waren geen Bossche slachtoffers'. Aan een betere oplossing wordt gewerkt (foto april 2021)

afb. 11: de in 1948 met anders gekleurde bakstenen herbouwde woningen Abeelenstraat 3-15 (foto jan. 2020)

afb. 12: de in 1953 in nieuwe vorm en functie herbouwde woningen Graafseweg 139-153 (foto april 2022)

afb. 13: de in afwijkende vorm herbouwde woningen Graafseweg 96-102 (foto omstreeks 1980)

afb. 14: feestelijke Abeelenstraat naast de relictten van de woningen nrs. 3-15 op 31 augustus 1945: 'Koninginne- en Bevrijdingsdag'

afb. 15: het 'bidprentje' van oktober 1948 met daarop de namen van de dodelijke slachtoffers

afb. 16: de tekst van het bidprentje – overeenkomend met de tekst van de oorkonde (afbeelding17)

afb. 17: de oorkonde die in oktober 1948 werd uitgereikt

afb. 18: gedenksteen ingemetseld in de gevel van de herbouwde woningen aan de Abeelenstraat (foto 2018)

afb. 19: gedenkplek Abeelenstraat: overzicht (foto okt. 2021)

afb. 20: namenlijst dodelijke slachtoffers op gedenkplek Abeelenstraat (foto okt. 2021)

afb. 21: onthulling van gedenkplek Abeelenstraat op 22 oktober 2021 door burgemeester Jack Mikkers en ooggetuige Annie Delmee (geb. 1933 in Abeelenstraat 13) (foto okt. 2021)

Dodelijke slachtoffers Abeelenstraat ramp 22 oktober 1944

Abeelenstraat 11 bewoners	Piet van Nistelrooij (53 jaar)
	Dora de Laat (45 jaar)
	Piet jr. van Nistelrooij (23 jaar)
	Ria Vogels (25 jaar)
	Toos van Nistelrooij (21 jaar)
	Riek van Nistelrooij (17 jaar)
	Johanna van Nistelrooij (13 jaar)
	Johannes van Nistelrooij (10 jaar)
	Liesbeth van Nistelrooij (6 jaar)
	Dora van Nistelrooij (3 jaar)
	Wimpie van Nistelrooij (1 jaar)
Abeelenstraat 11 gasten	Rut van Helvoort (66 jaar)
evacués uit Berlicum	Jaon van Helvoort-vd Boogaard (66 jaar)
	Jaon van Heijnsbergen-vd Boogaard (39 jaar)
	Joke van Heijnsbergen (13 jaar)
	Rudi van Heijnsbergen (4 jaar)
Abeelenstraat 13	Henk van Hirtum (43 jaar)
	Frans van Hirtum (10 jaar)
	Hennie van Hirtum (7 jaar)
	Gerry van Hirtum (3 jaar)
	Stien Eijkemans 25 oktober 1944 (41 jaar)

Dodelijke slachtoffers Abeelenstraat ramp 22 oktober 1944

Abeelenstraat 15	Dries van Galen (55 jaar) Betsie van Galen (23 jaar) Henk van Galen (19 jaar) Helma van Galen (17 jaar)
Abeelenstraat 5	Fransje van der Heijden (3 jaar)
Abeelenstraat LBD-keet	Gerard Humblé (26 jaar) Gerhard Jansen (21 jaar)
Elzenstraat 7	Lenie de Boer (8 jaar)
Graafseweg 153	Wimpie Tijink (5 maand)
Graafseweg 100	Martha Heeren (16 jaar) Frans Heeren (11 jaar)
Graafseweg 131	Gerard van Kempen (31 jaar)
Zuidoosterfront 46	Marietje van Wamel (4 jaar)
Seringenstraat 2	Gerard de Graaf (15 jaar)
Gruttostraat 27	Wim Salfischberger (50 jaar)

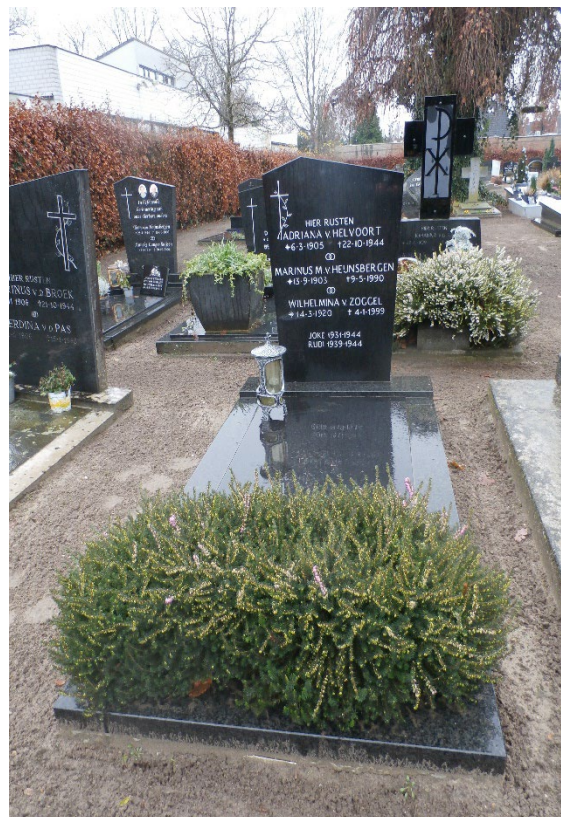
afbeelding 1: verwoesting Abeelenstraat 3-15 (Erfgoed 's-Hertogenbosch nr. 0018028)

afbeelding 2: verwoesting Graafseweg 139-153 (Erfgoed 's-Hertogenbosch nr. 0018024)

afbeelding 3: verwoesting Graafseweg 92-102 (boek Luc van Gent 1989, blz. 54)

afbeelding 4: Graf van Marinus van Heijnsbergen e.a. begraafplaats Berlicum (december 2020; foto auteurs)

afbeelding 5: Oorlogsmonument in het Processiepark van Berlicum (oktober 2022; foto auteurs)

afbeelding 6: familiegraf Van Galen (oktober 2022; foto auteurs)

afbeelding 7: Graf van Gerard van Kempfen op de begraafplaats van de Heilige Annakerk van Hintham (oktober 2022; foto auteurs)

afbeelding 8: Oorlogsmonument bij de Heilige Annakerk van Hintham (oktober 2022; foto auteurs)

afbeelding 9: Graf van Wim Salfischberger op Orthen (oktober 2022; foto auteurs)

afbeelding 10: Namenboek van de Erelijst Oorlogsslachtoffers van 's-Hertogenbosch (het exemplaar in Vennehof, oorlogsmonument Rosmalen; foto auteurs)

afbeelding 11: De met lichter gekleurde stenen herbouwde woningen nrs. 3-15 in de Abeelenstraat; het meest linkse huis is nummer 17 en vertoont de 'oorspronkelijke kleur' (foto auteurs)

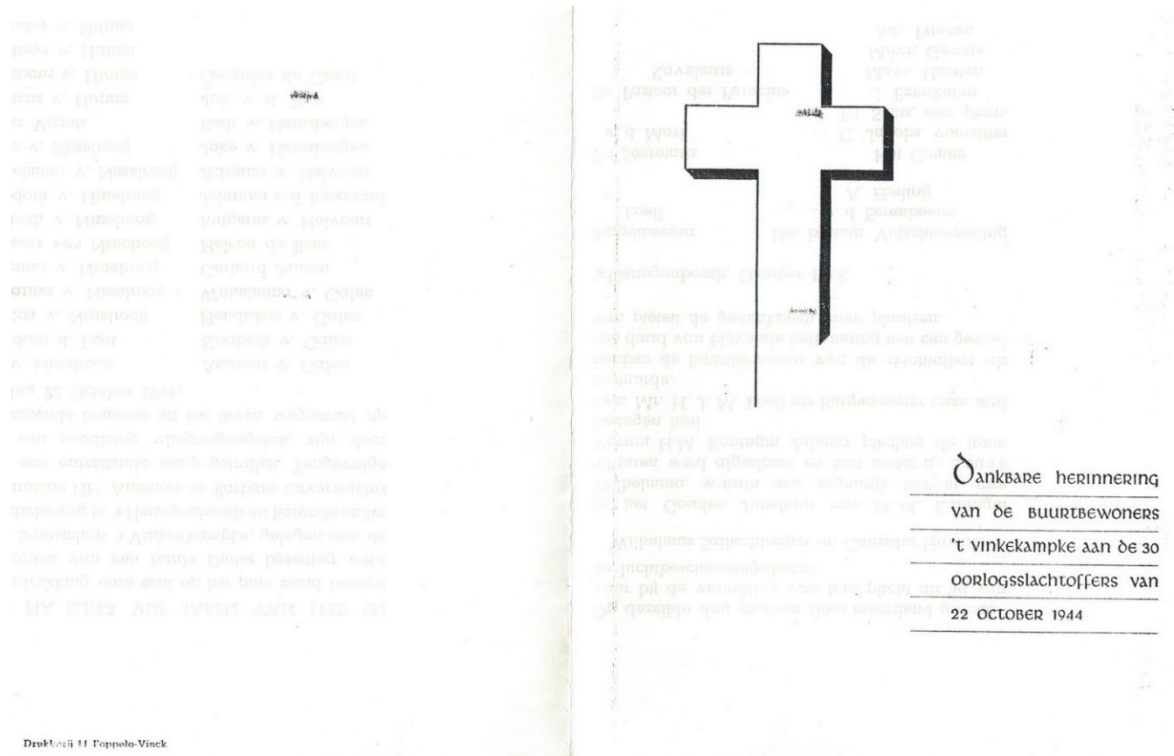
afbeelding 12: de in afwijkende stijl herbouwde 4 dubbelwoningen aan de Graafseweg nrs. 139-153 (foto auteurs; april 2022)

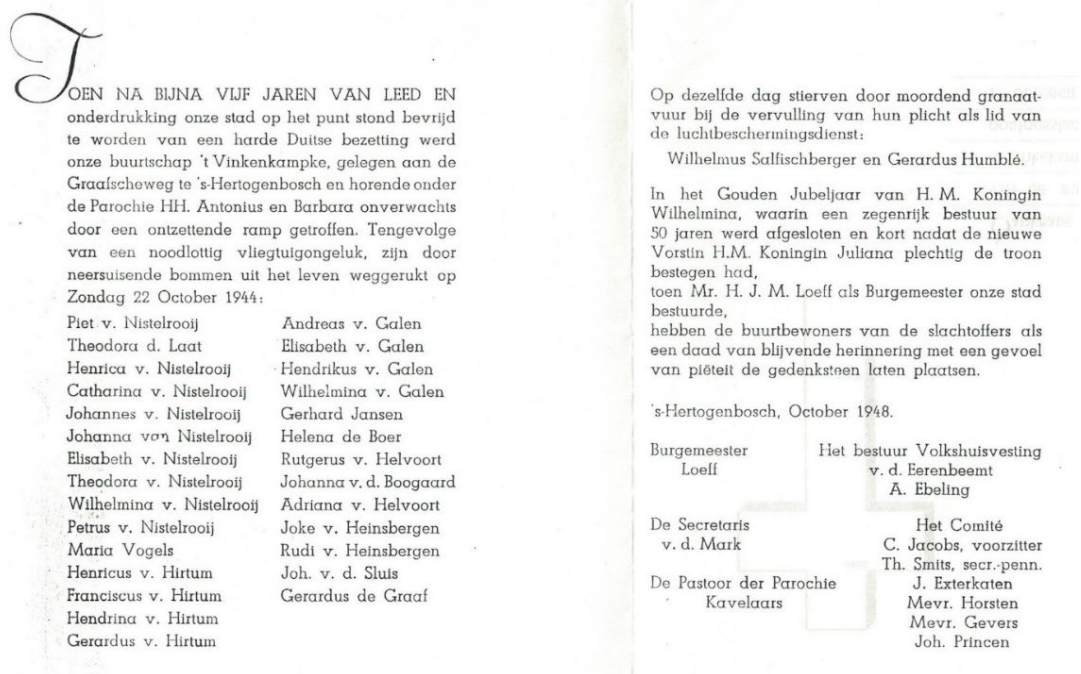
afbeelding 13: de in afwijkende stijl herbouwde woningen aan de Graafseweg 92-102: winkels met een ruime bovenwoning (foto familie-album T. Vorselaars, De Ijsbeer)

afbeelding 14: 31 augustus 1945 was Bevrijdingsfeest annex Koninginnedag, ook voor de bewoners van 't Vinkenkampke. Midden links achter: het gapende gat van voormalig Abeelenstraat 3-15 (Erfgoed 's-Hertogenbosch nr. 0051194)

afbeelding 15: De voorzijde van het 'bidprentje' van oktober 1948: herdenkingsdienst in Bartjes-kerk (uit privé collectie van Annie Delmee)

afbeelding 16: De tekst van het 'bidprentje' van oktober 1948 (privé collectie Annie Delmee).

afbeelding 17: De in oktober 1948 uitgereikte oorkonde (Erfgoed 's-Hertogenbosch nr. 0035689)

afbeelding 18: De in 1948 in de hernieuwde woningen van de Abeelenstraat ingemetselde gedenksteen van de ramp in de gevel en op de grens tussen de woningen 9 en 11 (foto auteurs)

afbeelding 19: Gedenkplaats Abeelenstraat 2021 overzicht (foto auteurs)

afbeelding 20: Gedenkplaats Abeelenstraat 2021 – namenlijst dodelijke slachtoffers (foto auteurs)

afbeelding 21: Gedenkplaats Abeelenstraat 2021 - Onthulling van de gedenkplek door burgemeester Mikkers op 22 oktober 2021 (Bossche Kringen 8, december 2021 blz. 15)